

JOSEF HŮRSKÝ

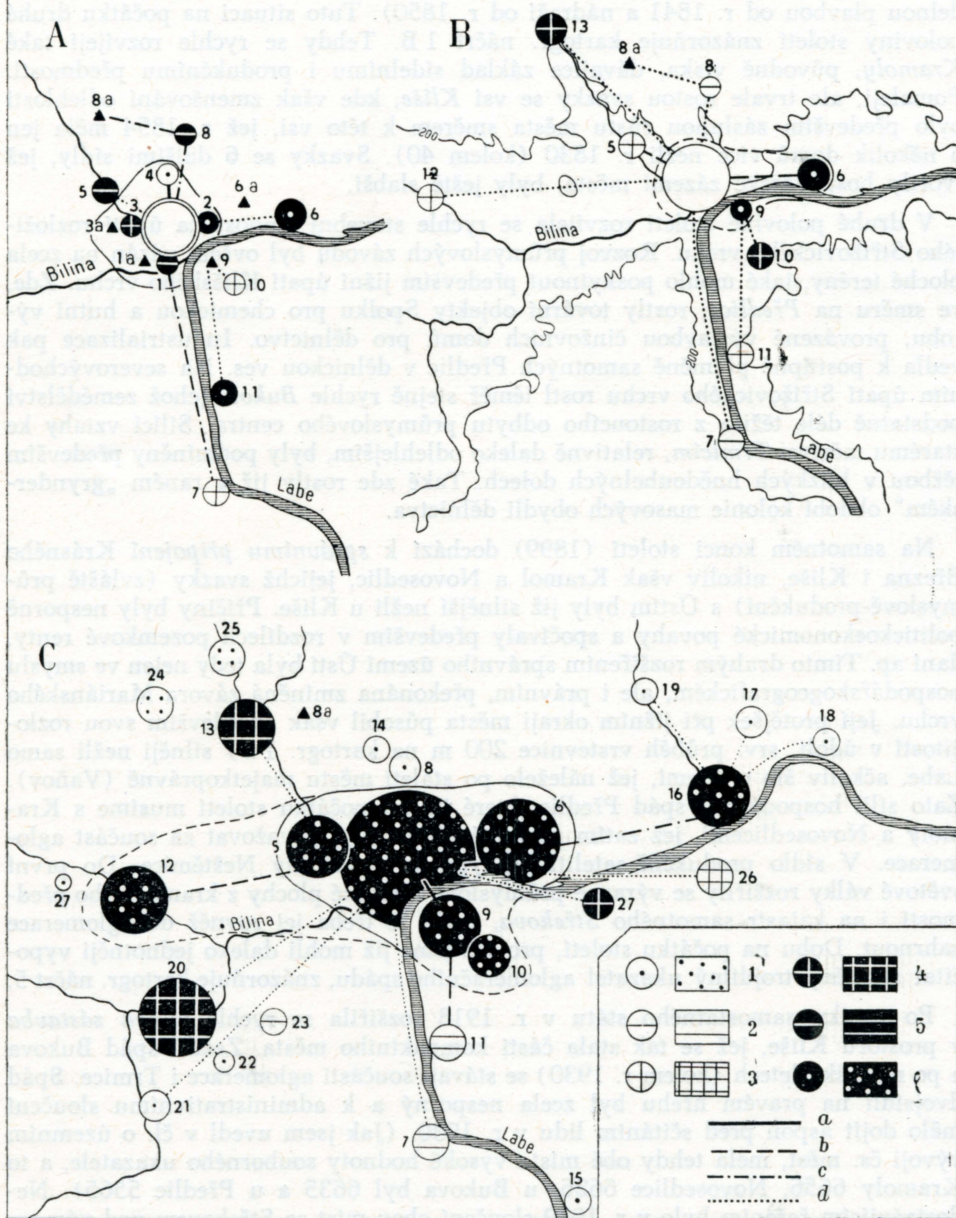
VYMEZENÍ AGLOMERACE ÚSTÍ N. L.

Z vývoje problému sídelních (městských) aglomerací je zřejmé, že se složitosti ekonomického a sociálního dění i s velikostí měst tvořících jádra aglomerací rostou nároky na *počet a kvalitu příslušných kritérií*. K vymezení aglomerace Ústí n. L. jako jednoho z našich největších výrobních center (je na 7. místě mezi čs. měst. aglomeracemi) je proto účelné použít pokud možno souborného ukazatele, jak jej autor popsal a zdůvodnil v nedávno uveřejněných příspěvcích. Může jej optimálně tvořit těchto 10 dílčích ukazatelů, hodnotících jednotlivá příměstská sídla: 1. odlehlost, 2. dosažitelnost (z hlediska veřejné osobní dopravy), 3. hospodářská struktura, 4. dojíždka do aglomeračního jádra, 5. vyjíždka za prací celkově, 6. vývoj počtu obyvatelstva, 7. hustota bydlení a stupeň technické vybavenosti sídla, 8. horizontální členitost sídla, 9. stupeň občanského vybavení a 10. stupeň střediskovosti (v opačné hodnotě).

Správné pochopení daného jevu vyžaduje i v našem případě znát i jeho *dynamiku*. V přehledu vývoje je třeba začít samotnými začátky kapitalistické industrializace. Čím dále postupujeme do minulosti, tím mocněji se ovšem uplatňují vlivy povrchového reliéfu. Až do poloviny minulého století byly překážkami rozvoje Ústí v údolí Labe — kromě samotné řeky — znělcový ostroh Mariánského vrchu na straně jedné a Soudný vrch jako severní vrchol čedičového masivu Labských vrchů na straně druhé. Na jihozápadě byly nepochybně překážkou i vlhké nivy při dolní Bílině, zvláště kolem ústí Klíšského potoka. Za nimi se rozkládal věnec vsí a městysů, které měly do Ústí již menší spád nežli některé vsi na protějším břehu Labe. Velký vliv měly tehdy ovšem i hranice feudálních pozemkových majetků. Tak byla Březnice (pozdější Krásné Březno) střediskem samostatného panství, Klíše náležela k panství chlumeckému atd. Jen církevní administrativa je zčásti překonávala: k Ústí náležela nejen Klíše, ale i obě obce panství střekovského a Kočkov z panství všebořického.

Při rekonstrukci jednotlivých *vývojových etap* ústecké aglomerace musíme ovšem předem počítat s tím, že s délkou časového odstupu se bude rychle zmenšovat počet použitelných kritérií. Tak situaci kolem r. 1830, tj. dobu přechodu od manufaktur k továrnám, můžeme sledovat kromě odlehlosti pouze, a to jen na základě dat v Sommerově Topografii, podle počtu obyvatel, zalidněnosti domů a nejvýše ještě podle tempa růstu sídel (srovnáním s počty obyvatel v Schallerově Topografii z r. 1786). Za první „legalizaci“ v rozvoji ústecké aglomerace lze považovat připojení tří „Předměstí“ (Osterského, Hrnčířského a Teplického), jakož i havířské vsi Uhlířských domků a visky U střelnice, k němuž došlo ještě v první polovině 19. století. Situaci znázorňuje kartogr. náčrt I A, na němž jsou naznačeny i vsi náležející k Ústí majetkoprávně (panství Vaňov), jakož i svazky, jež se jako „aglomerační spád“ teprv začaly vyvíjet.

Agglomerace Ústí n.L. v r. 1830 (A), 1854 (B) a 1900 (C).

1. Tři vývojové fáze aglomerace. (A. 1830, B. 1854, C. 1900)

Stupně 1—6 značí průměrnou hodnotu souborného (trídilného) ukazatele. Čáry znázorňují hranici a) administrativní, b) aglomerační, a paprsky c) příslušnost sídla ve smyslu majetkoprávním (1830) nebo vazbu na párové město (1900); d) příměstské svazky vyvíjející se v aglomerační. Názvy sídel: Předměstí 1. Osterské, 2. Hrnčířské, 3. Teplické (1a Domky u střelnice, 3a Střelnice), 4. Uhlířské domky, 5. Klíše, 6. Krásné Březno (6a Sklepní domky), 7. Vaňov, 8. Stříbrníky (8a Špimberk, t. Kabát), 9. Kramoly, 10. Novosedlice, 11. Střekov, 12. Předlice, 13. Bukov. (Další u kartogramu C viz u obr. 3.)

Nejrychleji se vyvíjel hospodářský spád k Ústí u *Krásného Března*, které dotud hospodářsky i kulturně zcela samostatné, stává se jeho významným hospodářským společníkem, a to především s ohledem na rozvoj *komunikační* (přístav s pravidelnou plavbou od r. 1841 a nádraží od r. 1850). Tuto situaci na počátku druhé poloviny století znázorňuje kartogr. náčrt 1 B. Tehdy se rychle rozvíjejí také *Kramoly*, původně víska, dávající základ sídelnímu i produkčnímu předmostí. Pomaleji, ale trvale rostou svazky se vsí *Klíše*, kde však zmenšování odlehlosti bylo především zásluhou růstu města směrem k této vsi, jež r. 1854 měla jen o několik domů více nežli r. 1830 (kolem 40). Svazky se 6 dalšími sídly, jež tvořily hospodářské zázemí města, byly ještě slabší.

V druhé polovině století rozvíjela se rychle stavební činnost na úpatí rozložitého *Střížovického vrchu*. Rozvoj průmyslových závodů byl ovšem vázán na zcela ploché terény, jaké mohlo poskytnout především jižní úpatí *Klíšského vrchu*. Zde, ve směru na *Předlice*, rostly tovární objekty Spolku pro chemickou a hutní výrobu, provázené výstavbou činžovních domů pro dělnictvo. Industrializace pak vedla k postupné přeměně samotných *Předlic* v dělnickou ves. Na severovýchodním úpatí *Střížovického vrchu* rostl téměř stejně rychle *Bukov*, jehož zemědělství podstatně déle těžilo z rostoucího odbytu průmyslového centra. Sílicí vztahy ke starému městy *Trmicím*, relativně daleko odlehlejším, byly podmíněny především těžbou v blízkých hnědouhelných dolech. Také zde rostly již v raném „grynder-ském“ období kolonie masových obydlí dělnictva.

Na samotném konci století (1899) dochází k *správnímu připojení* *Krásného Března* i *Klíše*, nikoliv však *Kramol* a *Novosedlic*, jejichž svazky (zvláště průmyslově-produkční) s Ústím byly již silnější nežli u *Klíše*. Příčiny byly nesporně politickoekonomické povahy a spočívaly především v rozdílech pozemkové renty, daní ap. Tímto druhým rozšířením správního území Ústí byla tedy nejen ve smyslu hospodářskogeografickém, ale i právním, překonána zmíněná závora *Mariánského vrchu*. Její protějšek při jižním okraji města působil však (především svou rozložitostí v údolí, srv. průběh vrstevnice 200 m na kartogr. 1 B) silněji nežli samo *Labe*, ačkoliv šlo o území, jež náleželo po staletí městu majetkoprávně (*Vaňov*). Zato silil hospodářský spád *Předlic*, které již na počátku století musíme s *Kramoly* a *Novosedlicemi*, jež zatím spolu téměř rostly, považovat za součást aglomerace. V sídlo produkčně-satelitního typu se vyvinuly *Neštěmice*. Do první světové války rozšířily se výrazně průmyslové i obytné plochy z *kramolského předmostí* i na katastr samotného *Střekova*, takže je třeba jej rovněž do aglomerace zahrnout. Dobu na počátku století, pro niž jsme již mohli daleko jednodušší vypočítat zmíněný trojdišný ukazatel aglomeračního spádu, znázorňuje kartogr. náčrt 5.

Po vzniku samostatného státu v r. 1918 rozšířila se rychle *vilová zástavba* v prostoru *Klíše*, jež se tak stala částí kompaktního města. Zesílil spád *Bukova* a po několika letech (kolem r. 1930) se stávají součástí aglomerace i *Trmice*. Spád dvojsídlí na pravém břehu byl zcela nesporný a k administrativnímu sloučení mělo dojít aspoň před sčítáním lidu v r. 1930. (Jak jsem uvedl v čl. o územním vývoji čs. měst, měla tehdy obě místa vysoké hodnoty souborného ukazatele, a to *Kramoly* 6656, *Novosedlice* 6626; u *Bukova* byl 6635 a u *Předlic* 5565). Nedostačujícím řešením bylo v r. 1929 sloučení obou míst se *Střekovem* pod názvem „*Střekov I—III*“, ačkoliv území samotného *Střekova* nebylo z nich hospodářsky nejvýznamnější a navíc bylo rychlým rozvojem předchůdce *Severočeských tuko- vých závodů* (firmy *Schicht*) rozčísnuo v podstatě na dva sídelní celky, z nichž jen severní splynul v kompaktní celek předmostí.

Jen pozvolna rostou svazky s vysoko položenými *Stříbrníky*, jejichž vzdálenost od středu města je jen zdánlivě malá. Totéž platí na opačném (jihovýchodním) okraji města o *Hostovicích*. Jestliže záhy po hitlerovském okleštění Československa v r. 1938 došlo k vytvoření Velkého Ústí včetně těchto dvou sídel, byl by si toho byl stejnou měrou zasloužil i Újezd v těsné blízkosti Trmic.

Vývoj aglomeračního pásu Ústí n. L. podle počtu obyvatel

Rok	Sídla aglomeračního pásu	Počet obyvatel	Podíl z obyv. aglomerace
1830	Předměstí Osterské, Hrnčířské a Teplické, víska Uhlířské domky, samoty U stělnice a Špitál	400**)	16 %
1854	Kramoly, Krásné Březno	479	14 %
1869	Kramoly, Krásné Březno, Novosedlice	1099	8 %
1880	Klíše, Kramoly, Krásné Březno, Novosedlice	2416	13 %
1890	Klíše, Kramoly, Krásné Březno, Novosedlice	6299	22 %
1900	Kramoly, Novosedlice, Předlice	4513	11 %
1910	Kramoly, Novosedlice, Předlice, Střekov	11732	23 %
1921	Předlice, Kramoly, Novosedlice, Střekov, Bukov	16798	30 %
1930	Bukov, Novosedlice (s Kramoly), Předlice, Střekov, Trmice	26526	38 %
1939*)	Brná, Kočkov, Neštěmice, Skorotice, Újezd	5150**)	7 %
1950*)	Brná, Kočkov, Neštěmice, Ryjice, Skorotice, Újezd, Všebořice	5679	10 %
1961	Brná, Hrbovice, Kočkov, Koštov, Mojžíř, Neštěmice, Olšinka, Ryjice, Skorotice, Stříbrníky, Svádov, Újezd, Vaňov, Veselí, Všebořice	10479	14 %

*) Velké Ústí 1940—55 (s Hostovicemi a Stříbrníky).

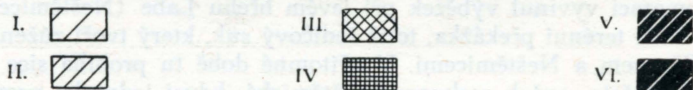
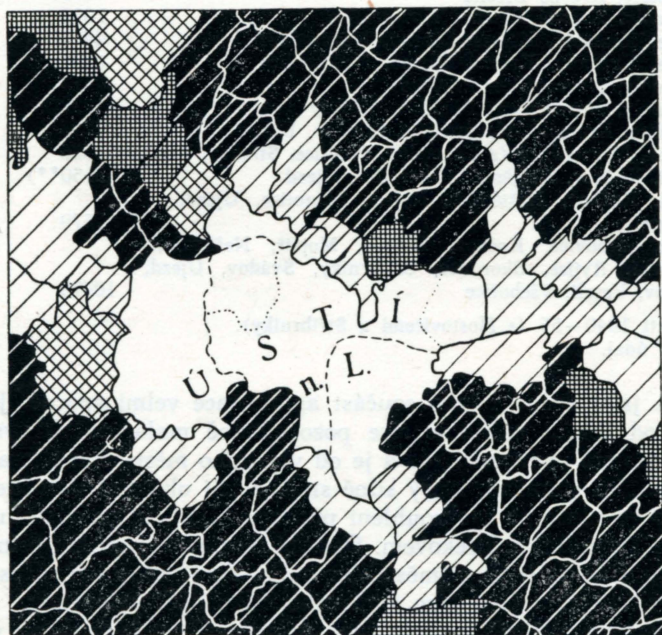
**) Přibližný údaj.

Hostovice jsou dosud i jako součást aglomerace velmi sporné. Jejich vzdušná vzdálenost od centra města je sice pozoruhodně malá, avšak vysoko položená ves má v podstatě podhorský ráz a je od vlastního městského tělesa oddělena výrazným terénním stupněm, který silně snižuje její ukazatel dosažitelnosti. K připojení došlo ve snaze po zaokrouhlení půdorysu Ústí, tj. po odstranění výrazného zářezu mezi Trmicemi a Střekovem. Ústecké Hostovice jsou tak přímo metodickou ukázkou *regresivního typu* příměstského sídla. Po r. 1950 byly Hostovice a spolu s nimi i Stříbrníky, z Ústí jako správního celku opět vyloučeny.

Protějším „zakrslého“ typu je typ „tykadlový“, v jaký se ve výrazné formě v naší aglomeraci vyvinul výběžek při levém břehu Labe (Neštěmice). Byla jím překonána další terénní překážka, totiž čedičový suk, který tvoří zúžení údolí mezi Krásným Březnem a Neštěmicemi. V přítomné době tu probíhá síce administrativní hranice města, avšak seskupení neštěmické, kdysi jednotka produkčně-satelitního typu, tvoří již po léta nespornou součást aglomerace, a to včetně *Mojžíře* a *Veselí*, tj. až k dalšímu zúžení, které je tvořeno znělcovým kuzelem Kozího vrchu.

Na protějším břehu zjišťujeme obdobnou situaci až ve třetí vývojové fázi, při níž se jako součást aglomerace uplatnily *Olšinky* a *Svádov* mezi znělcovou výšinou nad Kramoly a syenitovým Hradištěm, zvedajícím se přímo proti Neštěmicím. Také v opačném směru, proti toku Labe, zjišťujeme výrazný rozvoj Ústí na pravém břehu až ve fázi rozvinuté industrializace. Hlavní funkcí tohoto nesouvislého řetězu osídlení ve výběžku podél řeky od Střekova až za Vaňov (k úpatí Vaňovského vrchu jako nejvyšší vypukliny na Dubicko-stebenské plošině) a Brnou (k úpatí Modřínu) je však příměstská rekreace.

Další kartogramy (2 a 3) dokládají, jak se postupovalo při *rámčovém (pracovním) vymezení* příměstského pásu a současně ozřejmí rozdíly mezi dvěma základními metodami znázorňování aglomeračního spádu. Při předběžném vymezení blízkého okolí Ústí se vyšlo z dat o hospodářské struktuře sídel, především z dat o zaměstnání jejich obyvatelstva (kartogr. 2). Kde pásy obcí s vyšším podílem průmyslového obyvatelstva přecházely v sousední aglomerace, rozhodovaly příslušné „předěly“, tj. úseky, kde podíl průmyslového obyvatelstva byl relativně nejnižší. V takto získaném areálu je dobrá třetina vsí, více a výjimečně sídliště, které v sobě uzavírá čtverec opsaný kolem Ústí n. L. v 8 km minimální přímé vzdálenosti od středu města. Z 38 sídel je 30 jednotek takového typu, že je pro ně ještě možno vypočíst s náležitou úplností (s údaji o hospodářské struktuře z r. 1950) souborný ukazatel.

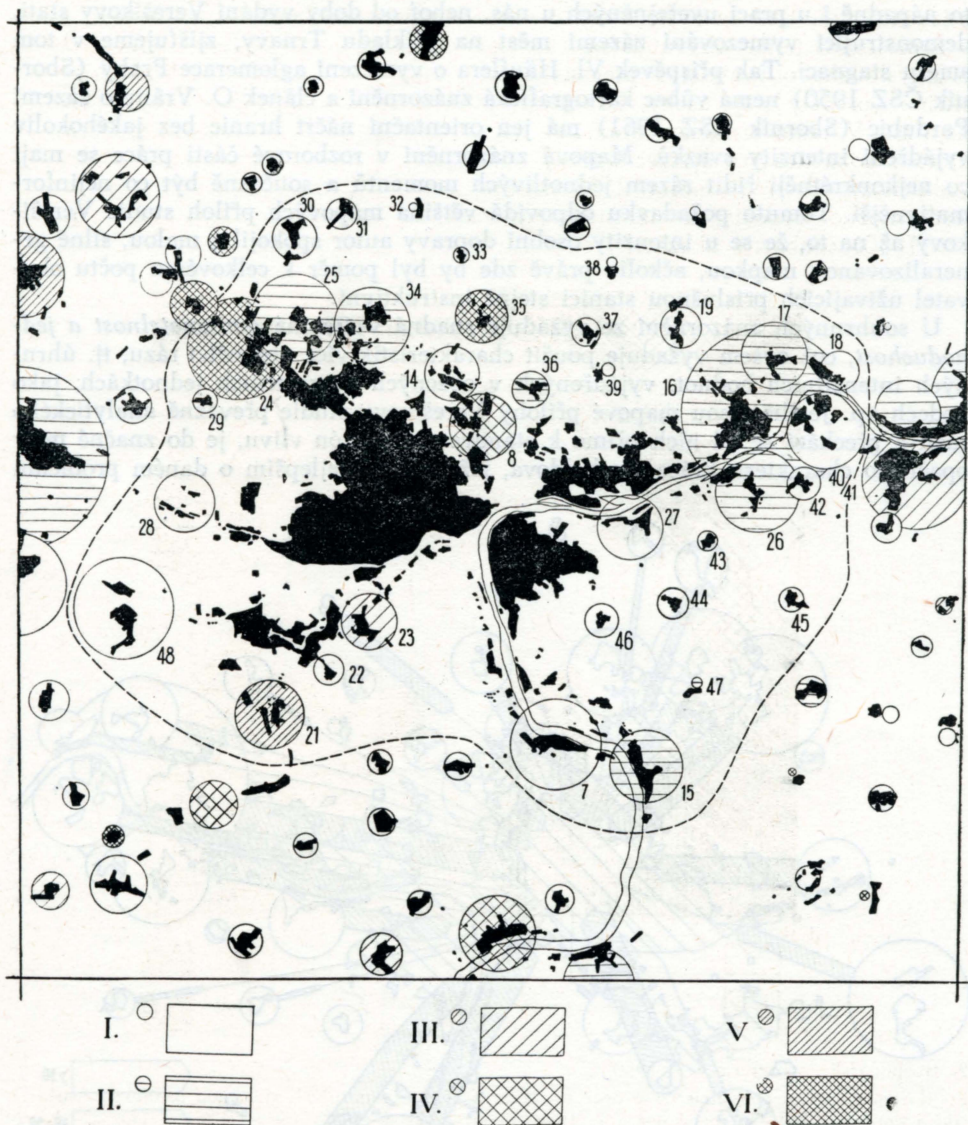

2. Hospodářská struktura v r. 1950.

Podíl zemědělského obyvatelstva v obci (v závorce obyv. „ostatního“, tj. mimo průmysl, zemědělství a dopravu) byl (I) méně než 5 % (nad 50 %), (II) 5–10 % (40–50 %), (III) 10–15 % (30–40 %), (IV) 15–20 % (20–30 %), (V) 20–25 % (10–20 %), (VI) nad 25 % (pod 10 %).

V dostatečné podrobnosti, tj. podle sídel, není číselných podkladů pro ukazatele 4 a 5, tj. o vyjížděce za práci do Ústí a celkově. Bylo proto možno použít jen *osmidílného ukazatele, jehož hodnoty* pro zmíněných 30 míst nejbližšího ústředního příměstí uvádí seznam v autorově cit. metodickém příspěvku. Kartogramy byly ovšem kresleny pokud možno z nejnovějších dat, jen u kartogr. 5 se mohlo

v souborném znázornění použít údajů o hospodářské struktuře toliko z r. 1950, takže kartogram musel být pro jednotnost výjimečně zpracován ze starších údajů.

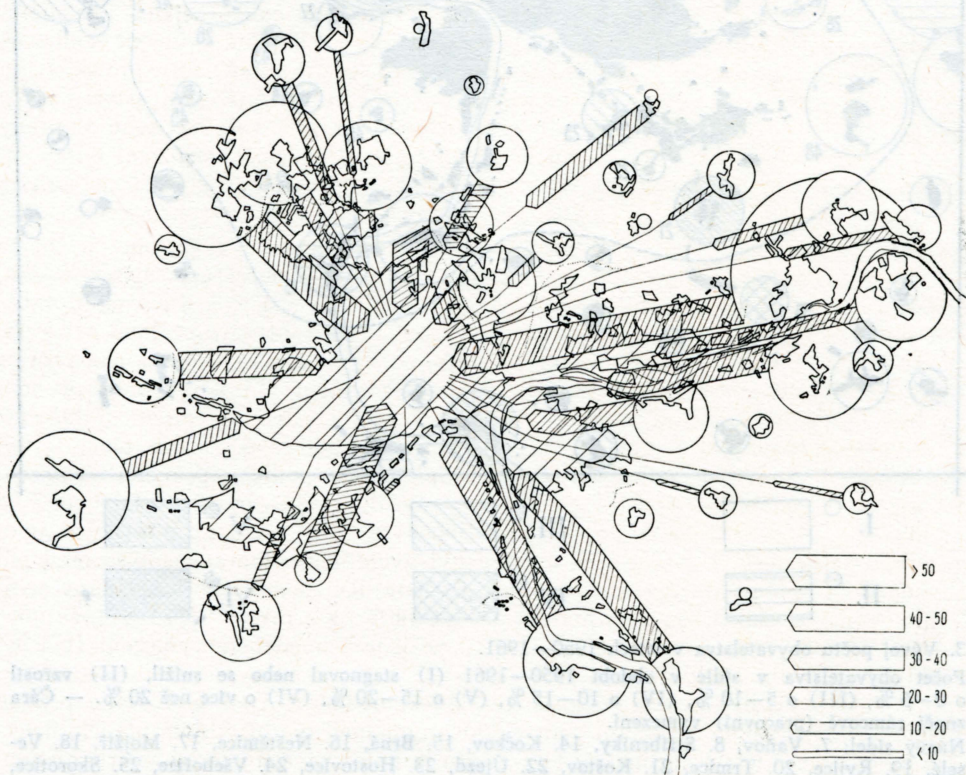
3. Vývoj počtu obyvatelstva v letech 1950–1961.

Počet obyvatelstva v sídle v období 1950–1961 (I) stagnoval nebo se snížil, (II) vzrostl o 0–5 %, (III) o 5–10 %, (IV) o 10–15 %, (V) o 15–20 %, (VI) o více než 20 %. — Čára značí rámcové (pracovní) vymezení.

Názvy sídel: 7. Vaňov, 8. Stříbrníky, 14. Kočkov, 15. Brná, 16. Neštěmice, 17. Mojžíř, 18. Veselé, 19. Ryjce, 20. Trmice, 21. Košov, 22. Újezd, 23. Hostovice, 24. Všebořice, 25. Skorotice, 26. Svádov, 27. Olšinka, 28. Hrbovice, 29. Strážovice, 30. Habrovice, 31. Strážky, 32. Neznabohy, 33. Chuderov, 34. Božtěšice, 35. Chuderov, 36. Dobětice, 37. Žežice, 38. Sovolusky, 39. Mlýniště, 40. Valtířov, 41. Kolonie (valtířovská), 42. Olešnice, 43. Budov, 44. Kojetice, 45. Březí, 46. Nová Ves, 47. Sedlo, 48. Tuchomyšl. (Názvy 1–13 viz u obr. 1.)

Metodika kartografického znázorňování hospodářskogeografického spádu se výrazně *opožduje* za pokrokem dosaženým v problému aglomerací celkově. Jeví se to nápadně i u prací uveřejněných u nás, neboť od doby vydání Vereškovy stati, demonstrující vymezení zázemí měst na příkladu Trnavy, zjišťujeme v tom směru stagnaci. Tak příspěvek Vl. Häuflera o vymezení aglomerace Prahy (Sborník ČSZ 1950) nemá vůbec kartografická znázornění a článek O. Vrány o zázemí Pardubic (Sborník ČSZ 1961) má jen orientační náčrt hranic bez jakéhokoliv vyjádření intenzity svazků. Mapová znázornění v rozborové části práce se mají co nejkonkrétněji řídit rázem jednotlivých momentů a současně být co nejinformativnější. Tomuto požadavku odpovídá většina mapových příloh studie Vereškovy až na to, že se u intenzity osobní dopravy autor spokojil s malou, silně generalizovanou mapkou, ačkoliv právě zde by byl poměr k celkovému počtu obyvatel užívajících příslušnou stanici stejně instruktivní.

U souhrnných znázornění se vyžaduje snadná *vzájemná porovnatelnost a jednoduchost*, což ovšem vyžaduje použití charakteristik více obecného rázu, tj. úhrnných intenzitních hodnot, vyjádřených v obecných konvenčních jednotkách, jako bodech ap. Jestliže jsou mapové přílohy Vereškovy studie převážně analytického rázu a přechází se od nich přímo k stanovení šesti zón vlivu, je do značné míry opačného charakteru práce Arnholdova, jež patří k nejlepším o daném problému

4. Dosažitelnost sídel.

Šírka pásů odpovídá frekvenci veřejné osobní dopravy mezi sídlem a aglomeračním jádrem, délka proporcionalitě v rozložení kursů v době od 5 do 22 hodin.

v zahraničí. Autor v ní volil od počátku jednotnou znázorňovací metodu, jež je velmi *přehledná* také proto, že nemusel, jak tomu bylo v našem případě, překreslovat kartogramy do černobílé formy, nýbrž se jejich publikace mohla provést v barvách. Tato velká technická přednost mohla však být využita ještě efektivněji. Arnhold se totiž spokojil s vyznačením hodnot dílčích i souborných ukazatelů podle ploch katastrů (s odlišením velkých lesních celků). Ochudil tím mapový obraz, ježto plocha i tvar sídla jsou důležitou složkou v celkovém hodnocení aglomeračního spádu.

Protože katastrální plocha často neodpovídá ani celkovému významu díla, ani jeho počtu obyvatel (v sledované oblasti mají např. Žežice s plochou 464 ha hustotu obyv. jen 36, zatímco Svádov s plochou 260 ha ji má 458), je efektivnější vsazovat barevné (resp. šrafové) vyjádření do *značek*, jejichž velikost odpovídá počtu obyvatel. (Podrobněji o Arnholdově aj. metodách v čl. J. Hůrského, uveř. v „Demografii“.) Kart. 2 je ukázkou běžné metody, použité jak Arnholdem, tak mnoha jinými autory. Zobrazuje podíl příslušných do zemědělství a obdobně by se ovšem mohlo znázornit i ostatních 7 dílčích ukazatelů. Kart. 3 naznačuje pak podle našeho soudu *výstižnější* způsob, zvláště při použití barev. (Spíš jen pro úplnost je v něm šrafúrou vyznačen přírůstek obyvatelstva v letech 1950—61.)

Odlehlost míst vyhovujících soubornému ukazateli aglomerace dosahuje v sledované oblasti 2,0 km, zatím co odlehlost míst do aglomerace nezahrnutých začíná již u 0,8 km. V této skutečnosti vidíme hlavní potřebu soubornějších ukazatelů, zvláště dosažitelnosti. Dosažitelnost příměstské obce, chápaná skutečně souborně (jako kombinace údajů o frekvenci s ukazateli rozložení kursů) je nejdůležitějším upřesněním odlehlosti v hospodářskogeografickém smyslu. Znázornili jsme ji proto zvláště (kartogr. 4). Šířka pruhů odpovídá celkové frekvenci veřejné osobní dopravy mezi sídlem a Ústím, délka pruhů je upřesněním vzhledem k *rozložení kursů*, tj. údajů o nejdelším a průměrném intervalu. Plocha paprsků tedy zhruba znázorňuje celkovou hodnotu obecné dosažitelnosti.

Jak je zřejmé z přerušované čáry ohraničující aglomeraci v kartogr. 5, ční ze členitého (ameboidního) tvaru aglomerace, kromě obou nejvýraznějších *výběžků*, daných konfigurací povrchu (kaňonem Labe), další dva, a to k jihozápadu (koš-tovský) a k severozápadu (všebořický). S vyrovnáním těchto dvou lokolů nelze počítat vzhledem k plánovanému rozvoji povrchové velkotěžby, jímž se naopak prostor mezi nimi ještě rozšíří, čímž se výběžky ještě *zdůrazní*. Zarovnan bude při tom výběžek hrbovický, neboť přes něj postoupí v příštích dvou desetiletích těžba až k samotnému předměstí Ústí n. L., k Předlicím. Poměr v rozloze mezi Ústím v dnešních správních hranicích a celou aglomerací podle popsání vymezení je téměř 1 : 2 (přibližně 31,5 a 59,5 km), co do počtu obyvatel však jen 7 : 8 (63 876 a 74 355 ob.) a co do zastavěné plochy 4 : 5. V seznamu městských aglomerací, který sestavil M. Blažek a který byl uveřejněn v tomto časopise před půl rokem, postrádáme u ústecké aglomerace Kočkov, Ryjice a Všebořice. Udaný areál aglomerace je však i bez nich malý (má být 5405 ha a nikoliv 5171 ha), zatímco počet obyvatel je naproti tomu udán vyšší nežli je v uvedeném vymezení (má být 72 686 a nikoliv 74 467).

V době, kdy byl uveřejněn autorův článek, uvádějící Ústí n. L. jako příklad (léto 1961), probíhalo jednání nad revidovaným směrným územním plánem ústecké aglomerace. (Za informace v tom směru je autor zavázán tamním urbanistům-architektům Vl. Provazníkovi a J. Porschovi). Vymezení, k němuž se v tomto příspěvku dospělo, není v rozporu s tézemi plánu rozvoje, i když se v něm hovoří také o stanovištích v průmyslovém okrsku na severozápad od aglomerace, z něhož snad

bařovice, který bude spíše přehradou nežli spojovacím článkem vůči Ústí. (Územní plán počítá se zvýšením dopravy mezi nimi a Ústím do r. 1980 jen o $\frac{1}{4}$, ačkoliv počet obyvatel v nových Chabařovicích se má zvětšit čtyřnásobně). Budou se nepochybně orientovat spíše na sever a stanou se jedním ze tří pilířů zmíněného průmyslového subrajónu v západní polovině Chlumecko-ústecké kotliny (zhruba od linie spojující hory Střížovickou a Jedlovou), který vymezují zhruba body Chabařovice — Chlumeц — Varvažov (Telnice) — Úžín.

Počet obyvatelstva v současných admin. hranicích města se podle plánů rozvoje do r. 1980 zvětší o 38 % a obyvatelstva na Ústí ekonomicky a sociálně závislého o 39 %. Lze tedy předpokládat, že počet obyvatelstva v aglomeraci se zvětší v příštích dvou desetiletích aspoň o $\frac{1}{3}$, tj. ze 74 000 na 100 000. Protože její růst směřuje téměř výlučně k severozápadu a k severu lze soudit, že u Božtěšic, Dobětice a snad i u Chuderova a Sřížovic, se bude aglomerační spád zvětšovat. Naproti tomu zvyšování produkce v průmyslové aglomeraci Povrly povede pravděpodobně ke zvýšení spádu blízkých sídel Mojžíře a Veselí k Povrlům, a tím k oslabení jejich vazeb s Ústím. Toto výhledové zahrnutí Božtěšic a Střížovic do aglomerace by na severozápadě zvětšilo mohutný *všebořický* výběžek, avšak orientace Mojžíře a Veselí na Povrly by naopak zmenšila *neštěmický* výběžek, který je ze čtyř výběžků ústecké aglomerace největší.

Předneseno na IX. sjezdu čs. geografů v Teplicích 1962.

Literatura

ARNHOLD H., Die Abgrenzung der Stadtlandschaft, ein Beitrag zur Stadtgeographie und Raumplanung. Wissenschaftliche Veröffentlichungen des Deutschen Instituts für Länderkunde 12 : 71—130, 1953. — BLAŽEK M., Vymezení městských aglomerací v ČSSR. Sborník Čs. společnosti zeměpisné 67 : 258—264, 1962. — Československá statistika, sv. 9 (1924), 40 (1929) a 107 (1935). — HÄUFLER VI., Hospodářsko-zeměpisné hranice Prahy. Sborník Čs. spol. zeměpisné 65 : 122—123, 1960. — HŮRSKÝ J., Územní vývoj československých měst. Sborník Čs. spol. zeměpisné 67 : 325—340, 1962. — HŮRSKÝ J., Vymezování skupinových sídel (aglomerací). Statistický obzor 41 : 210—215, Praha 1961. — HŮRSKÝ J., Vývoj názorů na pojetí a vymezování sídelních aglomerací. *Demografie* 3 : 231—246, 1961. — Statistické lexikony a seznamy obcí Čech podle sčítání lidu v letech 1854, 1869, 1880, 1890, 1900, 1910, 1921, 1930, 1939, (1945), 1947, 1950. — VEREŠÍK J., K metodám vymezování hranic miest. Geografický časopis 1 : 5 až 13, 1955. — VRÁNA O., Území ovlivněné Pardubicemi. Sborník Čs. spol. zeměpisné 66 : 31—44, 1961.

ВЫДЕЛЕНИЕ АГЛОМЕРАЦИИ УСТИ н/Л.

В данной статье сделана попытка продемонстрировать на конкретном примере использование комплексного показателя при выделении агломераций. Автор предложил и обосновал этот показатель в двух статьях, опубликованных в прошлом году. При наличии всех статистических материалов его комплексный показатель складывается из следующих десяти признаков отдельных населенных пунктов: 1. удаленность, 2. досягаемость (общественным пассажирским транспортом), 3. хозяйственная структура (доля несельскохозяйственного населения), 4. поездки на работу в ядро агломерации, 5. трудовые поездки в целом, 6. изменения численности населения, 7. плотность заселения и степен технической оснащенности нас. пункта, 8. расчлененность нас. пункта (горизонтальная), 9. неполнота обслуживания (торговая сеть, школы, медицинские учреждения), 10. степень централизованности (обратная величина).

В качестве примера был выбран город Усти н. Л., являющийся самой крупной агломерацией в северо-западной Чехии. На первой карте изображены 3 этапа развития агломерации: а) до начала индустриализации (1830 г.), б) на заре индустриализации (1854 г.), в) и при ее расцвете (1900 г.). Автор подробно описывает влияние рельефа на направление роста агломерации, самым могучим из них был каньон Лабе. В настоящее время рост угледобычи открытым способом препятствует росту агломерации на юго-запад, запад и отчасти на северо-запад. В течении последних лет рост агломе-

рации в этом направлении все еще продолжался (Вшеборжице), однако сейчас центр тяжести роста перемещается на север. Эта ситуация показана на картограмме 11 В (рост числа жителей в 1950—61 г.г., линия обозначает предварительное рабочее разделение), а также демонстрирует более эффективный способ изображения по сравнению с до сих пор используемым (карта 11 А, хозяйственная структура). Карта 111 А демонстрирует степень досягаемости общественного пассажирского транспорта (ширина полосы обозначает интенсивность движения, длина-пропорциональность в распределении маршрутов между 5 и 22 час.). В таб. № 1 дан рост зоны агломерации, начиная с 1830 г., далее приводится величина комплексного показателя (восьмичленного, ибо для 4 и 5 показателя отсутствуют статистические материалы) для 30 нас. пунктов пригородной зоны. 15 из них автор предлагает включить в агломерацию Усти. Последняя карта дает общую классификацию отдельных нас. пунктов, а также современную административную (точками) и предлагаемую границу агломерации.

В заключение автор рассматривает перспективы развития агломерации. Считает, что в будущем рост пойдет в северо-западном направлении, в то время как самая крупная восточная часть под влиянием притяжения соседней промышленной агломерации Поврли, вероятно, сократится на 2 рабочих поселка (Мойжирж, Весели).

DELIMITATION OF BOUNDARIES OF THE AGGLOMERATION OF ŮSTÍ n/L.

The author of this paper tries to explain on an example the use of a general coefficient for the delimitation of boundaries of agglomerations. He discussed this theme already previously in two articles which were published last year.

In case the optimum number of data are available, the general coefficient may distinguish the following 10 characteristic qualities of individual housing estates:

1. position
2. possibility of connection with other places by some public means of transport
3. economical structure (proportion of non-agricultural population)
4. transportation of working people to the centre of the agglomeration
5. transportation of working people to some other place
6. increase in number of population
7. density of population and the quality of technical equipment of the housing estate
8. horizontal extension of the housing estate
9. number of social facilities (shops, schools, public health centres, etc)
10. the deviation from a typical centripetency

As the example the author chose the town of Ůstí n/L which is the largest town agglomeration in north-west Bohemia. Map 1 shows three stages in the development of the agglomeration:

- a) before the growth of industrialisation (1830)
- b) at the beginning of industrialisation (1854)
- c) in the period of progressing industrialisation (1900)

The author describes in much detail the influence of the terrain upon the direction of growth of the agglomeration. In this case, the most important factor was the canyon of the Elbe. At the present time, another important agent comes into being, i. e. the progressing open coal-mining which will hinder the extension of the agglomeration in the south-west and west, partly also in north-west direction. In last years, the agglomeration kept on growing in this direction (Všebořice) but at the present it started growing to the north. The situation is shown in cartogram 3 (increase in number of population in 1950—61; the line indicates preliminary working boundary). It should serve as example of a more effective representation than the one used up to now (2 indicates economical structure).

Map 4 indicates the transport facilities by some public means of transport (the width of the zone marks frequency, its length proportionality between 5 a. m. and 10 p. m.).

Fig. 1 shows the growth of the agglomeration since 1830. A further map gives figures of the complex coefficient (consisting of eight parts, with no statistical data available for its fourth and fifth part as yet) for 30 suburban districts out of which 15 — according to the opinion of the author — are to be included into the agglomeration.

The last map shows a general classification of the housing estates together with the present administrative (dotted) as well as the suggested agglomeration boundary.

In the conclusion, the author treats of the prospective development of the agglomeration. Its north-western part will most probably go on extending, meanwhile its eastern part — the largest at the present — will be reduced by two villages (Mojžirž and Veselí) situated more to the east, owing to an ever-increasing influence of the neighbouring industrial agglomeration of Povrly.